

Полевікова, О.Б. Філософія мови Ж.Дерріди [Текст] / О.Б. Полевікова // Формування особистості дошкільника засобами освітніх технологій : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 11 – 12 жовтня 2012 р.) / Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет» – Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КПІ», 2012. – С.11-14.

Полевікова О.Б.,
кандидат педагогічних наук,
Херсонський державний університет

ФІЛОСОФІЯ МОВИ Ж.ДЕРРІДИ

Полевікова О.Б. Філософія мови Ж.Дерріди.

Автор статті досліджує специфіку лінгвофілософського вчення яскравого представника французького постмодерну ХХ століття Ж.Дерріди в аспекті з'ясування методологічних основ словоцентричного підходу до мовної освіти й мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного й молодшого шкільного віку.

З'ясування методологічних основ словоцентричного підходу до мовної освіти й мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного й молодшого шкільного віку спонукає звернутися до аналізу поглядів на природу та функції мови у творах французьких філософів ХХ століття.

У науці існувало й існує багато різних напрямів і шкіл, що різняться підходом до розв'язання часткових проблем, пов'язаних зі специфікою мови, описом різноманітних мовних явищ. Не всі напрями і школи є однаково цінними й продуктивними. Критерієм їх оцінювання є практика. Правильно зрозуміти структуру мови, загальні властивості та закономірності її розвитку, взаємозв'язок мови і мислення та їх зв'язок із дійсністю, соціальну зумовленість мови та її роль у суспільстві, її походження та історію, зв'язок з історією народу і нації можна, керуючись лише певними світоглядними принципами філософії [2, с.21].

Нові горизонти для розуміння мовних явищ відкриваються в точках дотику мовознавства до інших наук. Та чи не найбільше можливостей для його вдосконалення має філософія. Перебуваючи у просторі специфічних категорій і законів, вона не тільки по-своєму тлумачить сутність відомих мовних явищ, а й спроможна надати чітких контурів і яскравої барви багатьом “білим” плямам у складному малюнку мовної еволюції.

До проблеми мови філософія зверталася здавна. Ще давньогрецькі філософи визначали людину як живу істоту, що має логос, причому логос можна було зрозуміти і як мовлення, і як мову. Цю тезу вже у ХХ сторіччі розвинув і конкретизував М. Хайдеггер: “ Згідно із старовинною дефініцією ми саме ті істоти, які мають дар мовлення та у яких, отже вже є мова. Понад те, дар мовлення навіть не одна якась з людських здібностей поряд з багатьма іншими. Дар мовлення вирізняє людину, тільки й роблячи її людиною. Цією рисою окреслене її єство. Людина не була б людиною, якби їй було відмовлено в тому, щоб говорити безнастанно, всеохопно, про все, у багатоманітних різновидах і переважно у невисловленому “ це є те “. Оскільки забезпечує все таке мова, сутність людини ґрунтується у мові” [4, с.259].

Для філософії ХХ сторіччя характерна величезна увага до проблем мови. Вивчення мови та її функцій багато які філософи вважали чи не головним змістом філософських розвідок, засобом розв’язання великої кількості філософських проблем.

Сучасну філософську думку Франції можна порівняти з калейдоскопом, повним найнесподіваніших та химерних картинок, що являють собою погляди того чи іншого мислителя. Філософські концепції французького авангарду відмітні одна від одної, мов картинки калейдоскопу, але водночас вони мають і спільне – ту філософську, культурологічну, наукову традицію, яка об’єднує їх, дає їм виток і насагу для подальшого розвитку і процвітання.

Ж.Дерріда розглядає мову як соціальну інституцію, засіб спілкування між індивідами, як “ідеальне уявлення”, яке є нормою для будь-якого конкретного носія. Саме ця орієнтація на нормативність мови й постає як “археписьмо”, яке

є умовою як мовлення, так і писемності. Археписьмо, на відміну від письма, є ідеальною моделлю, яка керує всіма знаковими системами та усним мовленням. “Це археписьмо ... не зможе ніколи бути впізнаним як об’єкт науки. Воно є навіть те, що позбавлене присутності, крім того, воно керує всією об’єктивністю об’єкта та будь-якими відносинами знання” [3, с.49].

Матеріальним символом роботи археписьма є графічне письмо, яке являє собою знак знака. Означуване в графічному письмі “відстрочене”, йде неперервний процес породження відмінностей, і тільки в цьому розумінні можливий пріоритет письма над мовленням. “Якщо письмо означає запис і особливо довготривалий процес інституціонування знаків (а це й є єдиним не редукованим ядром концепції письма), то тоді письмо загалом охоплює всю сферу застосування лінгвістичних знаків. Сама ідея інституціонування, звідси й довільність знака, немислима поза й раніше горизонту письма”.

Виходячи з такого тлумачення, очевидно, що неможливо знайти так зване “першописьмо”, оскільки будь-який, навіть найстародавніший текст обов’язково виходить із ще стародавнішого, відповідно саме поняття конечності постає як “метафізична ілюзія”, що дозволяє Ж.Дерріда зробити такий висновок: “ніколи не було нічого, крім письма, ніколи нічого не було крім доповнень і заміщувальних позначень, здатних виникнути лише в ланцюжку диференційованих референцій. “Реальне” вторгається й доповнюється, набуваючи сенсу тільки від відбитку або апеляції до доповнення. І так далі до безконечності, оскільки те, що ми прочитали в тексті: абсолютна наявність, Природа, те, що іменоване такими словами, як “справжня мати” тощо, - вже назавжди пішло, ніколи не існувало; те, що породжує смисл та мову, є письмом, зрозумілим як зникнення наявності”. Сама філософія являє собою уривок всезагального тексту, що не має смислового центра [3, с.53].

Ж.Дерріда вбачав своє завдання в тому, щоб поставити під сумнів незаперечність принципу “центра”, який пронизує собою всі сфери розумової діяльності людини. “Ми ототожнюємо логоцентризм та метафізику присутності, роз-

глядаючи це як потужний, імперативний, систематичний і незнищуваний поклик трансцендентного означуваного” [3, с.54].

“Письмо, літера, чуттєве накреслення завжди розцінювалися західною традицією як тіло й матерія, зовнішні стосовно духу, дихання, дієслова й Логоса. І проблема душі та тіла, безперечно, є похідною від проблеми письма, яке й наділило першу своїми метафорами” [3, с.71].

Ж.Дерріда зауважує, що якщо людина осмислює навколишню дійсність за допомоги метафізики, то вона не може уникнути визнання панування того, що означає присутність одного із складників у традиційних бінарних опозиціях, характерних для мислення західноєвропейської людини, – “душа-тіло”, “означуване-означальне” тощо, ніж їх відсутність. Це пояснює те, що треба критично аналізувати не тільки способи позначення, а й позначуване – речовинний, матеріальний світ і закони, що ним керують.

Реконструкція тексту спрямована на руйнування метафізичних понять і принципів, у результаті чого текст сприймається як утілення гетерономності, відсутність панування якого-небудь єдиного організуючого принципу. Деконструктивний аналіз має два головних аспекти. Перший з них полягає в тому, що реконструкція будь-якого знакового феномена – тексту, автора або культурної мови – спрямована на викриття й підрив предмета дослідження, виявляє властиве цьому предметові протиріччя – присутність множини суперечливих голосів у тому, що завжди приймали за єдине ціле. Другий – викриття прагнення до конформізму, прихованого за претензією цього тексту на єдність та впорядкованість.

Отже, ми спробували зробити “зріз” філософського постмодерну Франції, який стосується лінгвістичної проблематики, позаяк, безперечно, заслуговуємо на те, щоб бути ознайомленими з ідеями, які домінують на Заході. Намагаючись побудувати вільну, суверенну країну, необхідно не тільки повернутися до витоків української культури, але також і збагачувати її досягненнями цивілізації. Проблеми мови завжди посідали провідне місце у філософських дослідженнях.

У наш складний час одним із найактуальніших завдань лінгвістики є вивчення людського чинника в мові, що необхідно для того, щоб забезпечити можливість адаптації людини до постійно змінюваних умов існування, дати відповідь на будь-яку пізнавальну потребу людини, оцінити всі зміни в розвитку суспільства. Людина ніколи б не досягла сучасного рівня розвитку, не маючи такого могутнього помічника, як мова, тому немає нічого дивного в тій величезній увазі, яку філософи приділяють увагу цьому феноменові.

Представники французького постмодернізму не стали винятком з правила, вони лише продовжили багатовікову традицію, але їхня точка зору відповідає нашій суперечливій добі постсучасності.

Список літератури:

1. Бацевич Ф.С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень / Ф.С.Бацевич // К.: ВЦ «Академія», 2008. – 240 с.
2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови і дошкільних навчальних закладах / За ред. А.М.Богуш. Друге видання, доповнене. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 704 с.
3. Жак Деррида в Москві: деконструкція путешествія / Сост. Рыклин М.К. // М.: Ad Marginem, 1993, – 171 с.
4. Хайдеггер, М. Время и бытие: Статьи и выступления / Сост., пер. с нем. и комм. В. В. Бибихина. – М.: Республика, 1993. – 447 с.